

УДК 378.4.014

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАКАЛАВРІВ У ГАЛУЗІ ПРАВА В УНІВЕРСИТЕТАХ КАНАДИ

Столярчук Л.Б., викладач кафедри іноземних мов
Національний університет «Львівська політехніка»

У статті розглянуто особливості формування професійної компетентності бакалаврів у галузі права в університетах Канади. Проаналізовано знання, вміння та навички, які отримують майбутні юристи в процесі навчання. Охарактеризовано професійні завдання, які повинен виконувати фахівець у сфері юриспруденції у своїй професійній діяльності.

Ключові слова: бакалавр у галузі права, знання, вміння, навички, професійна компетентність, професійна підготовка.

В статье рассмотрены особенности формирования профессиональной компетентности бакалавров в области права в университетах Канады. Проанализированы знания, умения и навыки, получаемые будущими юристами в процессе обучения. Охарактеризованы профессиональные задачи, которые должен выполнять специалист в области юриспруденции в своей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: бакалавр в области права, знания, умения, навыки, профессиональная компетентность, профессиональная подготовка.

Stoliarchuk L.B. FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF BACHELORS IN THE FIELD OF LAW IN CANADIAN UNIVERSITIES

The article deals with the peculiarities of professional competence formation of Bachelors in the field of law in Canadian universities. The knowledge, skills and abilities acquired by future lawyers in the educational process are analyzed. The professional tasks which should be performed by a legal specialist in his or her professional activity are characterized.

Key words: Bachelor in Law, knowledge, skills, abilities, professional competence, professional training.

Постановка проблеми. В умовах формування демократичної правової держави, розбудови громадянського суспільства та розвитку міжнародної співпраці в Україні відбувається зростання не лише ролі та соціальної значимості юриспруденції, а й вимог до фахівців у галузі права. Професійна діяльність сучасного юриста передбачає володіння фундаментальними та спеціальними правовими знаннями, професійними вміннями й навичками професійної діяльності, які дають можливість ефективно вирішувати юридичні проблеми задля захисту прав та інтересів громадян і забезпечення правопорядку в різних сферах життя суспільства. Потреба у формуванні високого рівня професійної компетентності юристів зумовлює необхідність переосмислення принципів і підходів до юридичної освіти, а також якісних змін у структурі, змісті, методах та формах навчання. З огляду на високу якість професійної підготовки фахівців у галузі права в університетах Канади та необхідність реформування системи вітчизняної юридичної освіти вивчення досвіду зазначеної країни у вихованні висококваліфікованих правників набуває особливої доцільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема компетентнісного підходу до професійної підготовки фахівців розгля-

дається в роботах таких вітчизняних і зарубіжних учених, як В. Байденко, Н. Бібік, М. Васильєва, Л. Ващенко, У. Гончаренко, Т. Гоффман, І. Зимня, Є. Зеер, І. Зязюн, Н. Кузьміна, Б. Менсфілд, А. Маркова, О. Овчарук, Р. Пастушенко, О. Пометун, Дж. Равен, О. Савченко, С. Сисоєва, Р. Уайт, А. Хуторський, С. Шишова та інші. Окремі аспекти професійної підготовки фахівців у галузі права висвітлюються в наукових дослідженнях Н. Абашкіної, А. Андрощук, В. Бігуна, А. Василюк, В. Журавського, В. Зубка, К. Корсака, М. Костицького, Л. Пуховської, О. Романовського, Н. Мироненко, Н. Ничкало, В. Опришка, Ю. Роскопіна, О. Скакун, В. Сластьоніна, С. Сливки, В. Яблонського, К. Волкера, М. Бонеля, Дж. Брайана, Дж. Глазер-Раймо, Р. Гордона, Р. Гренфілда, Дж. Кенеді, Х. Кетца, Дж. Мерімена, Б. Футея та інших авторів.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у вивченні особливостей формування професійної компетентності майбутніх юристів в університетах Канади, виокремленні її структурних компонентів та визначенні змісту професійної компетентності бакалаврів у галузі права на основі аналізу освітніх програм провідних університетів цієї країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спеціальність «Право» посідає чільне місце в системі вищої освіти Канади, оскільки юристові належить вагомий роль у суспільстві, яка полягає в утвердженні верховенства права, забезпеченні захисту прав та інтересів громадян, правовому вихованні й освіті. Мета юридичної освіти – це формування фахівця-правознавця, який повинен поєднувати широку фундаментальну, наукову й практичну підготовку, досконало володіти своєю спеціальністю, бути здатним до швидкого освоєння нових напрямів юридичної діяльності, безперервно поповнювати свої знання, професійно та компетентно вирішувати поставлені завдання, вільно володіти професійною термінологією, мати розвинене відчуття професійної гідності й соціальної відповідальності, а також відчувати потребу в постійній самоосвіті та професійному вдосконаленні [1, с. 37].

Згідно з Класифікацією спеціальностей у Канаді (*англ.* Major Field of Study Classification), яка була розроблена в 1986 р., професійна освіта в галузі права визначається як «навчання та підготовка, пов'язані з отриманням знань і компетентності в галузі теорії й практики права та юриспруденції як професії» [6, с. 12]. Отже, професійна підготовка фахівців у галузі права в університетах Канади спрямована на формування компетентностей, необхідних для розуміння природи й функцій права, змісту основних юридичних інститутів, застосування права, меж юридичного регулювання різних суспільних відносин, а також пов'язана з формуванням та розвитком системи знань, умінь і навичок, які утворюють професійну компетентність майбутніх юристів.

Професійна підготовка бакалаврів у галузі права в Канаді реалізується через систему правничих шкіл – спеціальних професійних закладів, які функціонують при державних університетах і пропонують отримання професійної освіти із загального, цивільного чи обох систем права. У Канаді налічуються 23 правничі школи, освітні програми яких забезпечують студентів можливостями з формування необхідних знань, умінь і навичок для майбутньої професійної діяльності.

У Канаді юриспруденція належить до категорії професійної освіти, що передбачає вступ до правничої школи лише після проходження щонайменше трирічного курсу загальноуніверситетського навчання та отримання 90 кредитів (хоча наявність освітнього рівня бакалавра з будь-якої спеціальності після закінчення 4 років навчання дає значні переваги абітурієнту). Такі вимоги до вступу встановлені в Університеті

Британської Колумбії, Університеті Квінс, Університеті Торонто та Йоркському, Оттавському, Віндзорському університетах. Варто зазначити, що певні університети Канади (наприклад, Університет МакГілла, Калгарський, Манітобський і Саскачеванський університети) дозволяють вступати до правничої школи студентам, які навчалися в університеті протягом 2 років та здобули 60 кредитів.

Після завершення трирічного курсу навчання в правничих школах Канади студенти можуть отримати низку різних ступенів, які відповідають освітньому рівню бакалавра в галузі права, зокрема:

- доктор юриспруденції (*англ.* Juris Doctor – JD) або Бакалавр права (*англ.* Legum Baccalaureus – LL.B.) – освітні рівні, що присвоюються після програми вивчення загального права;

- ліцензіат права (*англ.* Legum Licentiat – LL.L.) – освітній рівень, який присвоюється після вивчення цивільного права в провінції Квебек;

- бакалавр цивільного права (*англ.* Bachelor in Civil Law – B.C.L.) – освітній рівень, ідентичний рівню ліцензіата права, що присвоюється після завершення програми вивчення цивільного права, яку пропонують факультет права Університету МакГілла та правничі школи Осгуд Холл Йоркського університету.

Як зазначається у звіті Ради канадських деканів правничих шкіл, право є інтелектуальною дисципліною, а юридична практика вимагає ретельного академічного навчання, як і розвитку практичних навичок [3, с. 28]. Тому вважаємо за доцільне розглядати шляхи формування професійної компетентності майбутніх юристів у Канаді через аналіз змісту й структури їх професійної підготовки в процесі навчання в правничій школі.

Аналіз освітніх програм правничих шкіл Канади показав, що професійна підготовка бакалаврів у галузі права охоплює вивчення значної кількості дисциплін для формування професійної компетентності конкурентоспроможного випускника. З огляду на той факт, що професійна підготовка юристів у канадських університетах є другою вищою освітою, освітні програми правничих шкіл цієї країни охоплюють виключно вивчення циклу фахових дисциплін.

Освітня програма навчання бакалаврів в університетах Канади передбачає опанування під час першого року навчання низки обов'язкових загальнопрофесійних дисциплін, які сприяють виробленню вмій і навичок із фундаментальних галузей, проблем та принципів права. Наприклад,

в Університеті Калгарі студенти першого року навчання на факультеті права вивчають 6 обов'язкових дисциплін: конституційне право, контракти, законодавство, приватну власність, делікти, основи права й справедливості, закон і процедуру злочину. Правнична школа Університету Альберти пропонує студентам-першокурсникам вивчення таких дисциплін, як основи права, правове дослідження та письмо, контракти, кримінальне право, делікти, конституційне право та майнове право. Правнична школа Пітера Алларда при Університеті Британської Колумбії, намагаючись відповідати викликам XXI ст. та глобальним тенденціям у праві й суспільстві, до базових загальнообов'язкових дисциплін першого року навчання додала три нові курси – публічне право, міждержавне право, правове дослідження й письмо.

Упродовж двох наступних років навчання цикл обов'язкових дисциплін варіюється залежно від вимог правничих шкіл і становить від однієї (наприклад, цивільний процес в Університеті Віндзора на 2 курсі або юридична професія та професійна відповідальність на 3 курсі в Університеті Далхаузі) до чотирьох (наприклад, конституційне право, адміністративне право, цивільний процес і торговельне право в Університеті Оттави на 2 курсі). Решта дисциплін належать до варіативного складника освітніх програм професійної підготовки бакалаврів у галузі права в Канаді, їх пропонують на вибір студентам з огляду на їхні особисті зацікавлення, потреби та кар'єрні плани щодо професійної діяльності. Цикл вибіркових дисциплін представлений здебільшого спеціалізованими правничими курсами з різних галузей права або їх складниками. Зокрема, студенти Університету МакГілла можуть зупинити свій вибір на будь-яких 4–5 з понад 125 запропонованих навчальних курсів упродовж семестру загальним обсягом 60 кредитів за два роки навчання, а саме: адміністративному, клінічному, освітньому, сімейному, екологічному, медичному, трудовому, міжнародному, міжнародному торговому, міжнародному кримінальному, патентному праві, науці й праві, спорті й праві, праві та технологіях, праві та релігії тощо. Варто зазначити, що стандарти професійної підготовки бакалаврів у галузі права в Канаді передбачають вивчення курсу з етики й професійної відповідальності, який студенти зобов'язані опанувати на будь-якому році навчання за вибором.

Крім поглиблення теоретичних правових знань і вдосконалення аналітичних навичок під час відвідування традиційних лекцій та семінарів, правничі школи Канади пропону-

ють студентам освітні програми, що формують знання й навички через практичний досвід. Можливість здобути практичні навички, отримати доступ до правосуддя та безпосередньо відчутти себе представником юридичної професії реалізується через низку клінічних і практичних навчальних курсів для студентів другого й третього років навчання. Юридична клініка в Канаді – це структурний підрозділ правничих шкіл, за допомогою якого студенти набувають практичної підготовки шляхом надання безкоштовної юридичної допомоги та здійснення правової просвіти населення. Участь у роботі юридичних клінік створює відмінне навчальне середовище, яке дає студентам нагоду застосовувати отримані знання в реальних життєвих ситуаціях, покращувати такі професійні навички, як надання юридичних консультацій, діловодство, написання документів, техніка ведення допиту й переговорів, аналіз свідчень чи захист клієнтів у суді. Для вдосконалення практичних навичок, упевненості та знань студенти другого й третього років навчання беруть участь у навчальних судових засіданнях (англ. moot court programs), які є невід'ємним складником професійної підготовки бакалаврів у галузі права в аналізованій країні. Навчальне судове засідання – це змодельований судовий процес, який передбачає інтенсивне оволодіння усними й письмовими навичками захисту, консультування клієнтів та вирішення спорів, а також дає нагоду співпрацювати в команді з іншими студентами та зустрітись із студентами-юристами з інших університетів під час проведення змагань із таких судових процесів на державному й міжнародному рівнях. Перевагами таких процесів є також можливість для студентів побачити зв'язок теорії з практикою, стимулювати майбутніх юристів до більш поглибленого вивчення правових норм та творчого застосування здобутих знань, умінь і навичок.

Освітні програми підготовки бакалаврів у канадських університетах базуються на положеннях Національного профілю компетентностей (англ. National Competency Profile), який був схвалений усіма юридичними товариствами Канади в 2013 р. Як зазначає В. Салліван, розроблення компетентцій є прогресивним процесом, у якому юридична школа є першим кроком у «кар'єрі неперервного навчання» [8, с. 194]. Цей документ визначає обов'язкові компетентності для здобуття освітнього рівня бакалавра, якими повинні володіти всі випускники правничих шкіл із 2015 р., щоб бути допущеними до здійснення юридичної практики в країні. Ці компетентності поділе-

но на три категорії: 1) матеріально-правові знання, які стосуються загального розуміння основних правових понять, усвідомлення складності права та взаємозв'язку між різними галузями правових знань; 2) уміння й навички, якими повинні володіти випускники правничих шкіл Канади; 3) завдання, які фахівець здатний вирішувати в процесі професійної діяльності. Встановлення вимог у всіх трьох категоріях відображає їх рівноцінне значення в професійній підготовці юристів, які компетентні служити суспільству.

Отже, після завершення навчання в правничій школі Канади випускник повинен володіти такими матеріально-правовими знаннями:

а) законодавча система Канади, яка включає конституційний закон Канади, Хартію прав і свобод, принципи прав людини і прав корінних народів Канади, принципи загального права й справедливості (для випускників із юрисдикції загального права) та принципи цивільного права (для випускників у провінції Квебек), принципи здійснення правосуддя в Канаді, у тому числі організацію судів, трибуналів, апеляційних процесів і системи несудового вирішення спору, а також законодавчу й регуляторну систему, зміст статуту та його тлумачення;

б) матеріальне право Канади, що охоплює контракти, делікти, сімейне право й суб'єктивне право (для випускників у провінції Квебек), корпоративне та торговельне право, спадкове й майнове право, кримінальне право, окрім кандидатів у нотаріуси в провінції Квебек, правила процедури (цивільні, кримінальні, адміністративні та альтернативні процеси вирішення спорів);

в) принципи етики та професіоналізму, які застосовуються для практики права в Канаді;

г) принципи практичного управління, які поєднують принципи роботи з клієнтами, управління часом та управління завданнями.

Пройшовши комплексну програму навчання в правничій школі Канади, випускники повинні здобути вміння й навички, що мають ключове значення для практичної діяльності юриста, зокрема такі:

1) *етичні та професійні навички*, які свідчать про обізнаність і розуміння етичних аспектів юридичної практики в країні; здатність ідентифікувати та вирішувати етичні дилеми в правовому контексті, що охоплює визначення етичних питань і проблем; застосування критичного мислення під час вирішення етичних проблем та прийняття обґрунтованих рішень щодо них;

2) *навички усного й писемного мовлення*, які включають вільне спілкування англій-

ською або французькою мовою (у провінції Квебек); визначення мети розмови; використання правильної граматики, орфографії; використання мови, яка відповідає меті спілкування та цільовій аудиторії; з'ясування інформації від клієнтів та інших осіб; пояснення правових аспектів зрозумілою для аудиторії мовою; отримання інструкцій; ефективне формулювання та представлення добре аргументованого й точного юридичного аргументу, аналізу, поради чи твердження; ведення переговорів у спосіб, що відповідає юридичному та фактичному контексту;

3) *аналітичні навички*, які передбачають визначення цілей і завдань клієнта; визначення відповідних фактів, правових, етичних та практичних питань; аналіз результатів досліджень; застосування закону відповідно до правового й фактичного контексту; оцінювання можливого курсу дій і вірогідних наслідків; визначення та оцінювання доречності альтернатив для вирішення питань чи спорів;

4) *дослідницькі навички*, що передбачають проведення фактологічних досліджень; проведення правових досліджень, у тому числі визначення правових питань, вибір відповідних джерел і методів, використання методів правового мислення й аргументації (наприклад, аналіз випадків та тлумачення закону для аналізу правових питань, визначення, інтерпретація й застосування результатів досліджень, ефективне повідомлення результатів досліджень); проведення досліджень із процесуальних питань;

5) *управлінські навички роботи з клієнтами*, що включають керування відносинами з клієнтами; розроблення правової стратегії та консультування клієнта з урахуванням його персональних особливостей; підтримку зв'язку з клієнтом; документування наданих клієнту порад та інструкцій, отриманих від клієнта;

6) *практичні управлінські навички*, такі як управління часом; делегування завдань і належний нагляд; управління справами, у тому числі відкриття й закриття справ, складання контрольного списку, зберігання справ та їх знищення; управління фінансами; управління професійними обов'язками.

Усі кандидати на здійснення юридичної практики в Канаді повинні продемонструвати здатність виконувати такі завдання:

– виявлення етики, професіоналізму та практичного управління, зокрема, визначення й вирішення етичних питань, використання системи управління конфліктами з клієнтами, розпізнавання потреби в незалежній юридичній консультації, використання системи відстеження часу, ви-

користання системи загального обліку, використання системи для запису клієнтів і справ, використання практичних контрольних списків, використання системи виставлення та отримання рахунків;

– встановлення відносин із клієнтами, яке передбачає опитування потенційного клієнта, підтвердження особи клієнта відповідно до належних стандартів і правил, оцінку фізичних і розумових здібностей клієнта, складання договору зобов'язання, документації на згоду чи запит клієнта, обговорення та встановлення плати за послуги;

– ведення справи, яке включає збирання фактів шляхом опитування, пошуків та інших методів, проведення додаткової експертизи за потреби, проведення правових розслідувань та аналізу, розроблення стратегії дій, визначення способу вирішення спорів, застосування належної ретельності, зокрема, упевненості в тому, що всю необхідну інформацію було отримано й узято до уваги, написання листа-звіту, написання листа-заяви, написання письмового подання, написання проекту контракту чи угоди, ведення переговорів щодо врегулювання спору або юридичної проблеми;

– завдання, що стосуються судових рішень чи альтернативного вирішення спору: написання прохання, написання судового наказу, підготовка або відповідь на пропозицію чи заяву, опитування та резюмування показів свідка, проведення простого слухання або судового провадження перед судовим органом, підготовка переліку документів чи довідки про документи, здійснення запиту та представлення документів, написання короткого викладу справи;

– завдання, що стосуються консультативних питань, які належать до компетенції нотаріусів у провінції Квебек та передбачають здійснення основних торгових операцій, здійснення основних операцій із нерухомістю, об'єднання компаній, реєстрацію товариства, написання корпоративної уго-

ди, зберігання документів компанії, написання базового заповіту, написання довіреності тощо [5].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, професійна компетентність майбутніх юристів у Канаді являє собою сукупність умінь і навичок, здобутих студентом у процесі отримання матеріально-правових знань для успішного виконання завдань, які належать до його професійної компетенції. Формування професійної компетентності бакалаврів у галузі права в канадських університетах безпосередньо пов'язане зі змістом професійної підготовки юристів, що передбачає оволодіння теоретичним і практичним складниками освітніх програм.

Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення методів і форм організації навчального процесу бакалаврів у галузі права в університетах Канади, що сприяють ефективному формуванню професійної компетентності майбутніх юристів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Юридична деонтологія: підручник / О. Скакун, Н. Овчаренко; за ред. О. Скакун. Х.: Основа, 1999. 280 с.
2. Canadian Law School Profiles (2017). URL: http://www.oxfordseminars.ca/LSAT/lstat_profiles.php.
3. Council of Canadian Law Deans. An Overview of Canadian Common Law Legal Education (LL.B./J.D. Degrees), May 2008. 89 p.
4. Fitzgerald P., Wright B. Looking at Law: Canada's Legal System. 5th ed. Toronto: Butterworths, 2000. 157 p.
5. National Competency Profile, 2013. URL: <http://flsc.ca/wp-content/uploads/2014/10/admission4.pdf>.
6. Statistics Canada. Classification of Instructional Programs Canada: Catalogue, 2016, 12-590-X. 693 p.
7. Universities Canada. Facts and Stats – Universities Canada. 2017. URL: <http://www.univcan.ca/universities/facts-and-stats/>.
8. Sullivan W. et al. Educating Lawyers: Preparation for the Practice of Law. Carnegie Foundation for the Teaching of Law, 2007. 240 p.